

vernissen op zijn schilderijen, omdat deze meer moesten worden geveerd dan de lichte doeken. De Nachtwacht was zóó vuil, dat Reynolds haar nauwelijks als werk van Rembrandt kon aanvaarden.¹⁾

Naast den vervagenden Rembrandt doemde allengs de valsche op. Valsch immers waren de indrukken die men kreeg van de prenten naar zijn werk. De zwartekunstprenten, met name de Engelsche, gaven Rembrandt nog het best weer, maar menig blad is daarbij, dat abusievelijk Rembrandt als auteur vermeldt. Van de 190 zwartekunstprenten, bij Charrington²⁾ als naar Rembrandt gegraveerd vermeld, zijn er ruim 70 niet naar Rembrandt. Zoo maakte b.v. William Pether naar een portret door een meester gelijk Bol een zwartekunstprent waaronder staat, dat Rembrandt de auteur is van het schilderij. Graham graveerde een portret van „Van Tromp” naar Rembrandt, dat noch Tromp voorstelt, noch door Rembrandt is gemaakt (afb. 14). Een Duitscher, Grebner, maakte als naar Rembrandt de benedenhelft van een schilderij van S. Koninck dat zich thans te München bevindt.

Een afbeelding naar een filosoof in zijn studeervertrek, in den trant van een Rembrandt van 1631 te Stockholm, moge den lezer toonen welk een schandelijk namaaksel men, met de vermelding van Rembrandt als auteur, in de 18e eeuw in Bazel in prent heeft durven laten uitgaan (afb. 15). Dit alles geschiedde volkomen te goeder trouw.

Rembrandt's teekeningen ondergingen geen beter lot in de prentkunst. De beste voorbeelden hiervan vindt men in Bernard Picart's *Receuil des Lions*, verschenen te Amsterdam in 1729. Men vergelijke slechts de afbeelding 16 met de origineele teekening in het British Museum te Londen.

Een reeks van teekeningen, die volgens F. Lugt van de hand zijn van G. v. d. Eeckhout, zijn in prent gebracht door den Comte de Caylus en ± 1750 uitgegeven als naar Rembrandt.³⁾

Een typisch voorbeeld van verwording van een Rembrandt door tweemaalige verandering door etsers is een zelfportret uit zijn vroegen tijd, dat in drie exemplaren voorkomt (afb. 17). Vergelijkt men afb. 19 met afb. 17, dan ziet men nog overeenkomst, maar afb. 18 lijkt er geenszins meer op.

Ook de origineelen van allerlei schilderijen, die Rembrandt nooit had gemaakt, gingen in de 18e eeuw onder zijn naam. Ik noemde reeds het schilderij Abraham met de Engelen, door Aert de Gelder. Dit voorbeeld laat zich met talloze aanvullen.

Door een en ander was het tegen het einde der 18e eeuw hier te lande reeds zeer moeilijk geworden om van Rembrandt als schilder een zuiveren indruk te krijgen. In de eerste veertig jaren der negentiende eeuw was het iets beter geworden door het tot stand komen van twee musea, het Mauritshuis en het

¹⁾ Brom t.a.p., blz. 8.

²⁾ Charrington, *Catalogue of the Mezzotints after or said to be after Rembrandt*. Cambridge 1923.

³⁾ F. Lugt, *Les Dessins de Rembrandt au Musée du Louvre*, Nos. 1216—1225.